

Nives Sironić-Bonefačić
Filozofski fakultet, Zagreb

UZVICI, IDEOFONI I ONOMATOPEJE U TALIJANSKOM JEZIKU

Izvorni znanstveni članak. Primljen 30. 11. 1996.
UDK 805.0:801.316.5

Sve veće zanimanje suvremene lingvistike za jezični razvoj i promjene u informalnom usmenom priopćavanju potiče na istraživanje granica između artikuliranoga govora i neartikuliranoga glasanja. U informalnom usmenom priopćavanju, osobito kod mladih, često je pojednostavljen sintaktički ustroj jezične poruke popraćen paralingvističkim, kinezičkim i prosemičkim elementima uz uporabu uzvika, ideofona i onomatopeja.

S obzirom na to da se ovim elementima u talijanskim tradicionalnim gramatikama ne posvećuje dovoljna pozornost, ovaj članak, analizom funkcija, učestalosti i semantičke vrijednosti najučestalijih uzvika, ideofona i onomatopeja u talijanskom informalnom priopćavanju, ističe njihovu važnost za proučavanje jezičnog ustroja talijanskog jezika.

Uzvici i ideofoni, sintaktički nezavisni elementi u ustroju rečenice, gramatički su nepromjenljive vrste riječi, a onomatopeje se često uključuju u rečenicu i mogu biti i promjenljive vrste riječi. Njihova grafemska transkripcija tek djelomično može predočiti fonološku vrijednost usmenog izraza pa je u većini slučajeva arbitrarna, a često ne slijedi ni fonološka ni grafijska pravila talijanskog jezika.

U stripovima za djecu pojavljuju se i mnogi novi oblici koji su izravno preuzeti iz engleskoga jezika ili drugih stranih jezika što na lingvističkom planu otvara mogućnosti novim istraživanjima međujezičnih kontakata, a na planu primjene proširuje jezični izbor novim izražajnim elementima.

Zbog svoje učestalosti ti elementi moraju naći svoje mjesto kako u istraživanju, tako i u nastavi materinskog jezika i stranih jezika jer proširuju jezičnu izražajnost i pridonose upoznavanju novih kulturoloških elemenata.

Rasprostranjenost višeizvornih informacija u današnjoj civilizaciji proširuje priopćajne granice govorne poruke paralingvističkim i nelingvističkim elementima: zvukovima, bukom, glazbom, pokretima, dodirima, slikom, bojom, itd. Televizija, video i kompjutori u svijet mladih unose nove obavijesti, stvarajući i nove navike u primanju i odašiljanju govornih poruka. Kompjutorske igre, filmovi, stripovi i slike izazivaju promjene u ustroju govornog izraza informalne komunikacije na razini izgovora, izbora riječi i morfosintaktičkih struktura.

Priopćavanje je često popraćeno uzvicima, ideofonima¹, onomatopejama, šumovima, pokretima. U takvim okolnostima priopćajna funkcija i granice između artikuliranoga govora

¹ Ideofoni, od grčkog *idéa* — pojam, izraz, oblik, slika i *phoné* — glas, mogu se definirati kao riječi koje fonemima, odnosno grafemima nastoje predočiti zvuk buke. Označavaju i zvukove koji prate pokrete, mirise, okuse. Po definiciji se katkad ne razlikuju od pravih onomatopeja. Sintaktički su samostalni.

Čini se da je naziv *ideofon* prvi put u lingvističkoj literaturi uporabio Clement Doke, lingvist iz Južne Afrike, oko 1935. godine.

Vidjeti: Cardona, G.R. (1988), u alineji *ideofono*.

Vidjeti: Simeon, R. (1969), u alineji *ideofon*.

i neartikuliranoga glasanja katkad postaju nesigurne i teško odredive. U informalnom se priopćavanju primjećuje pojednostavljen morfosintaktički ustroj jezične poruke. Zbog pomanjkanja lingvističkih sredstava ona se često dopunjava pojačanom emotivnošću i markiranošću poruke uz unošenje paralingvističkih, kinezičkih i prosemičkih elemenata koji osiguravaju ritam i priopćajno jedinstvo iskaza.

Istraživanja spominju i pojavu pomicanja granica emotivnosti² na svim razinama ponašanja koja iziskuje nužnost jače izražajnosti i pretjerivanja u govornom izrazu. Upravo je zato u informalnom usmenom priopćavanju, osobito kod mladih, češća uporaba uzvika, ideofona, onomatopeja, pejorativa i psovki.

U jeziku kao i ponašanju mladih promjećuje se želja za osobnim potvrđivanjem³ i razlikovanjem od generacije roditelja. Pretjerivanje, jača emotivnost i želja za originalnim jezičnim izrazom mogli bi se protumačiti i kao težnje za unošenjem ludičkih⁴ elemenata u društveno ponašanje i jezičnu uporabu.

Odobir riječi i struktura, njihova učestalost i trajanje njihove uporabe ovise o sredini i modi a najčešće su povezani uz televizijske emisije, popularnost pjesama omiljenih pjevača, stripove ili promidžbene poruke. Učestalost uzvika, ideofona i onomatopeja u talijanskome govornom jeziku, posebice u mladima, potiče i lingvistička istraživanja u Italiji, ali i u svijetu.⁵

Njihova uporaba, potvrđena u usmenom izrazu, otvara novo područje istraživanja i na planu grafemske transkripcije tih elemenata u pismenom izrazu. Transkripcija uzvika, ideofona i onomatopeja nije u svim jezicima potpuno riješena jer nijedan grafički sustav ne može grafemima predočiti vjernu transkripciju afektivnih, zvukovnih i intonacijskih vrijednosti usmenog teksta. Upravo zato njihova transkripcija ostaje arbitrarna, a time se otvaraju mogućnosti kreativnosti u izboru grafema, njihova oblika, veličine, izgleda, boje i likovne obradbe pozadine. Ti su elementi danas najučestaliji u tekstovima stripova.

Sve veća povezanost među korisnicima multimedijjskih informacija uzrokuje i djelomičnu internacionalizaciju problema transkripcije, a to otvara nove mogućnosti komparativnom istraživanju u različitim jezicima.

U talijanskim se gramatikama uzvicima redovito ne pridaje dovoljno pozornosti, onomatopeje su tek usputno obrađene, a ideofoni se navode samo u rijetkim priručnim gramatikama.⁶ Većina gramatika (*interiezioni*) svrstava u posebnu gramatičku kategoriju nepromjenjivih vrsta riječi koje izražavaju nenadane, spontane i nepromišljene reakcije osoba na podražaje sredine. Izražavaju neočekivanu radost, iznenađenje, negodovanje, nestrpljenje, poticanje, dozivanje, oklijevanje, strah, bol, prijetnju, bijes, prijezir, srdžbu, itd.

M. Dardano i P. Trifone⁷ u svojoj gramatici sažeto prikazuju njihovu funkciju i tipologiju. Naglašavaju važnost izgovora uzvika i uporabu uskličnika u njihovoj grafijskoj transkripciji. Prema njima, uzvici su samostalni i ne povezuju se sintaktički uz rečenicu koja slijedi jer sami imaju vrijednost rečenice.⁸ Osim pravih uzvika, npr. *Ah!*, *Eh!*, *Ehi!*, *Oh!*, *Mah!*, u tu kategoriju ubrajaju i tzv. nepravde uzvike (*interiezioni improprie*)⁹, različite

² Benesch, H. (1991), str. 20—23.

³ Coveri, L. (1983), str. 134—141.

⁴ Sobrero, A.A. (1992), str. 47.

Radtke, E. (1993), str. 191—235.

⁵ Banfi, E., Sobrero, A.A. (1992). *Il linguaggio giovanile degli anni novanta*.

⁶ Moretti, M., Consonni, D. (1976), str. 270.

⁷ Dardano, M., Trifone, P. (1990), str. 286.

⁸ Poggi, I.P. (1981), str. 22.

⁹ Seriani, L. (1994), str. 311—320.

vrste riječi (imenice, pridjeve, priloge i glagole) koje se mogu koristiti i kao uzvici, npr. *Peccato!* (Šteta!), *Bravo!*, *Bene!* (Dobro), *Zitto!* (Tih!), *Viva!* (Živio!), *Basta!* (Dosta!). U kategoriju uzvika ubrajaju i izraze s funkcijom usklika, npr. *Povero me!* (Jadna li mene!), *Dio mio!* (Moj Bože!).

U dodatku autori napominju kako su i onomatopeje svojim značenjem bliske uzvicima jer izmjenom samoglasnika i suglasnika podražavaju neke zvukove i buku, npr. *tic-tac* (sat), *din-don* (zvono), *bau bau* (glasanje psa).

S. Battaglia i V. Pernicone u svojoj gramatici¹⁰ napominju kako uzvicima posvećuju posebno poglavlje i svrstavaju ih u posebnu gramatičku kategoriju slijedeći gramatičku tradiciju, premda smatraju da nije posrijedi posebna gramatička kategorija, jer uzvik je glasanje koje izražava neočekivanu glasovnu reakciju na neki podražaj. Riječ je o ispuštanju gotovo neartikuliranoga glasanja što najčešće sadrži samo samoglasnik ili slog s produženim izgovorom koji se u talijanskoj grafiji često bilježi dodavanjem grafema *h* samoglasniku. Uzvik se umeće u rečenicu ali zadržava svoju sintaktičku autonomiju jer sam za sebe tvori rečenicu. Uzvici su način prirodnoga, neposrednog, instinktivnog i primitivnog izražavanja osjećaja u usmenom priopćavanju. Njihova je učestalost velika u dijalektima, dječjem govoru, govoru neobrazovanih ljudi, pijanica i zanesenjaka.¹¹ I u toj gramatici nakon uzvika slijedi posebno poglavlje o onomatopeji. Autori definiraju onomatopeju kao izraz bez značenja (*un' espressione senza significato*)¹² koji podražava akustičke dojmove o zvukovima. Takva definicija nije prihvatljiva jer onomatopeje imaju semantičku vrijednost. One u svakom jeziku arbitrarno pokušavaju uporabom određenih fonema, odnosno grafema predočiti zvukovni svijet koji nas okružuje.¹³

U doticaju s izvornim govornicima, posebice u informalnim registrima, stranac će u talijanskome govornom jeziku zapaziti čestu uporabu uzvika. Njihova će značenja moći samo djelomično protumačiti iz ponašanja, gesta, situacije, intonacije poruke uz primjenu iskustva iz materinskog jezika.

Naše istraživanje o funkciji i uporabi nekih učestalih uzvika, ideofona i onomatopeja u talijanskom govornom jeziku moglo bi poslužiti nastavnicima jezika kao podsjetnik i poticaj za oživljavanje razredne komunikacije elementima autentičnoga talijanskoga govornog jezika. Veoma bi zanimljivo bilo uvježbavanje prikladne intonacije u situaciji među svim uzrastima i stupnjevima učenja jezika jer su intonacija i mimika presudni za razumijevanje poruke.

Učestalost uzvika i njihovo značenje

Naš će se prikaz ograničiti na tzv. primarne ili prave uzvike koji nemaju drugih gramatičkih funkcija u sintaksi rečenice. Isti uzvik uz promjenu intonacijske i kinezičke vrijednosti u govoru može bitno promijeniti značenje. U talijanskom su uzvici najčešće samoglasnici koji se samo katkad spajaju sa suglasnicima. U grafiji im se često dodaje grafem *h* koji u talijanskom nema fonijsku vrijednost, ali se u izgovoru nekih uzvika čuje i neznatna aspiracija.

¹⁰ Battaglia, S., Pernicone, V. (1965), str. 449—452.

¹¹ Battaglia, S., Pernicone, V. (1965), str. 452.

¹² Battaglia, S., Pernicone, V. (1965), str. 452.

¹³ De Saussure, F. (1968), str. 100—102.

Čest je duži izgovor samoglasnika, a nije rijetko ni ponavljanje istog uzvika. U pravilu se koriste u izravnom usmenom priopćavanju, a ako se citiraju u pismu u kontekstu neizravnoga govora, stavljaju se u navodne znakove ili se posebno označavaju u tisku¹⁴.

Ovaj će se prikaz ograničiti samo na najučestalije oblike, njihova značenja i uporabu u kontekstu.

Grafijska transkripcija	Funkcije, značenja	Primjeri
<i>Ah!</i>	bijes, ljutnja, prigovor, prijetnja iznenađenje, čuđenje molitva, uzdah sreća, zadovoljstvo želja bol zgražanje, odvratnost	— <i>Ah! Questa volta non ti perdono!</i> — <i>Ah! Adesso basta!</i> — <i>Ah! Siete già qui!</i> — <i>Ah! Signore, aiutami tu!</i> — <i>Ah, che piacere rivederti!</i> — <i>Ah, finalmente sono pronto!</i> — <i>Ah, come vorrei andarmene!</i> — <i>Ah, se potessi andarmene!</i> — <i>Ah, che dolore!</i> — <i>Ah, che vigliacco!</i>
<i>Ah! Ah! Ah!</i>	smijeh, podsmijeh, ironija	— <i>Ah! Ah! Ah! Sei proprio spiritoso!</i> — <i>Ah! Ah! Ah! Non farmi ridere!</i>
<i>Ahi!</i> <i>Ahi! Ahi! Ahi!</i> <i>Ahiaaa!</i>	fizička ili psihička bol	— <i>Ahi, che male!</i> — <i>Ahi! Ahi! Ahi! Non ne posso più!</i>
<i>Ahimè!</i> (uzvik i osobna zamjenica <i>me</i>)	bol, samosažaljenje, zbunjenost, kajanje	— <i>Ahimè Povero me!</i> — <i>Ahimè! E adesso cosa facciamo?</i> — <i>Ahimè! Come mi dispiace!</i>
<i>Eh!</i>	čuđenje, nevjerica negodovanje, ogorčenje, gnjev nestrpljenje oklijevanje, izbjegavanje odgovora	— <i>Eh, ma non è possibile!</i> — <i>Eh! Me lo dici appena adesso!</i> — <i>Eh! Quando sarete finalmente pronti!</i> — <i>Come stai?</i> — <i>Eh!</i> — <i>Che cosa ne pensi?</i> — <i>Eh! Veramente ...</i>
<i>Eh?</i>	metajezična funkcija, zahtjev ponavljanja pitanja odašiljaoca	— <i>Eh, (Come ... come? Che cosa hai detto?)</i>
<i>Ehi!</i>	dozivanje, privlačenje pozornosti, blaga prijetnja čuđenje negodovanje, prigovor	— <i>Ehi, voi due, che cosa fate lì?</i> — <i>Ehi, guarda, quel signore sembra tuo zio!</i> — <i>Ehi! Ma che scherzi sono questi?</i>

¹⁴Serianni, L. (1994), str. 311.

Grafijska transkripcija	Funkcije, značenja	Primjeri
<i>Ehm!</i>	prijetnja sumnja, nesigurnost podsmijeh, neslaganje	— <i>Ehm!</i> — <i>E tu lo credi!</i> — <i>Ehm!</i> — <i>Non è bello il mio cappellino nuovo?</i> — <i>Ehm!</i>
<i>Ih!</i> <i>Ih! Ih! Ih!</i>	čudenje smijeh (katkad podrugljiv) plakanje malog djeteta	— <i>Ih! Che novità!</i> — <i>Ih! Ih! Ih! Non farmi ridere!</i> — <i>Ih! Ih! Ih! Mammaaaa...!</i>
<i>O!</i> <i>Oh!</i>	s vokativom u pjesničkim tekstovima sreća, radost, iznenađenje bol (češće psihička) samilost, sažaljenje nenadani strah	— <i>Oh, che sorpresa!</i> — <i>Oh, come sono felice!</i> — <i>Oh, come potrò lasciarti sola!</i> — <i>Oh, come mi dispiace!</i> — <i>Oh, che paura!</i>
<i>Oh! Oh!</i>	čudenje, blaga ironija	— <i>Oh! Oh! Come sei brava oggi!</i> <i>Sei già sveglia!</i>
<i>Ohi!</i> <i>Ohi! Ohi! Ohi!</i> <i>Ohi! Ohi! Ohi!</i>	fizička bol nezadrživ smijeh	— <i>Ohi, non stringermi così forte!</i> — <i>Ohi! Ohi! Ohi! Che male!</i>
<i>Olà!</i>	poziv s prizvukom prijetnje dozivanje	— <i>Olà, adesso proprio basta!</i> — <i>Olà! Bambini!</i>
<i>Okay!</i> (utjecaj američkoga engleskog)	zadovoljstvo slaganje	— <i>Okay! Tutto bene!</i> — <i>Vieni con noi?</i> — <i>Okay!</i>
<i>Uh!</i>	neugoda bol iznenađenje	— <i>Uh, che pioggia!</i> — <i>Uh, che mal di testa!</i> — <i>Uh, che sorpresa!</i> — <i>Uh, come sei cresciuta!</i>
<i>Uhm!</i>	nesigurnost, nevjerica	— <i>Mi credi?</i> — <i>Uhm!</i>
<i>Uff!</i>	neugoda, smetnja	— <i>Uff, non posso farlo adesso!</i> <i>Lasciami in pace!</i>
<i>Uffa!</i>	nestrpljivost, dosada	— <i>Uffa, quando avrai finito questo compito?</i>

Grafijska transkripcija	Funkcije, značenja	Primjeri
	negodovanje	— <i>Uffa! Ma dov' è questo tram!</i> — <i>Uffa, che noia!</i> — <i>Uffa, che caldo!</i>
<i>Mah!</i> <i>Ma!</i>	izbjegavanje odgovora	— <i>Perché non vuoi andare da lui?</i> — <i>Mah, le solite storie ...!</i>
	nesigurnost	— <i>Ce la farà?</i> — <i>Mah!</i>
	rezignacija	— <i>È andato via?</i> — <i>Mah! E cosa ci puoi fare?</i>
<i>Bah!</i> <i>Boh!</i>	nezainteresiranost	— <i>X è uscita con un altro ragazzo.</i> — <i>Bah, e che me ne importa!</i>
	nesigurnost	— <i>Viene anche X stassera?</i> — <i>Boh, chi lo sa! Forse!</i>
<i>Be'!, Bè!</i> <i>Beh!</i>	(kratica od bene, ebbene) rezignacija, nezainteresiranost pojačavanje pitanja	— <i>Beh! Fate come vi pare.</i> — <i>Bè, e che cosa farai adesso?</i>
<i>Puah!</i> <i>Pfui!</i> <i>Puh!</i>	gađenje smetnja, neugoda	— <i>Puah, che puzzo!</i> — <i>Pfui, che schifo!</i> — <i>Puh, che persona fastidiosa!</i>
<i>Ps! Pst!</i>	povjerljivo dozivanje u informalnom registru	— <i>Ps, pst, senti!?</i>
<i>Ps! Ps!</i>	privlačenje pozornosti, upozoravanje	— <i>Ps, pst, attento!</i>
<i>St! Sst!</i> <i>Ssst!</i>	u informalnom registru znak za tišinu	— <i>Ssst, parla piano!</i>
<i>Uao!</i> <i>Wow!</i> <i>Yahaooo!</i>	oduševljenje, radost (vrlo učestali uzvik u govoru mladih)	— <i>Domani non c' è scuola!</i> — <i>Uao! (Wow!)</i>

Ideofoni i njihovo značenje

Granice između uzvika, ideofona¹⁵ i onomatopeja katkad su teško odredive. Njihova grafija nastoji što vjernije oponašati zvukove iz okoline koji dolaze iz različitih izvora. Morfološka im je struktura jednostavna, ali u talijanskom vrlo često izlaze iz uobičajenih pravila fonološke strukture jezika jer su izravno preuzeti iz nekoga drugog jezika uz uporabu stranih grafema. Dok je kod uzvika jače izražena njihova afektivna funkcija, dotle ideofoni fonemima, odnosno grafemima oponašaju neartikulirane zvukove nehotičnih pokreta, zvukove strojeva ili predmeta u pokretu.

¹⁵ Mioni, A.M. (1992), str. 87—97.

Ideofoni	Značenja
<i>Bla, bla, bla...</i>	oponašanje ispraznog brbljanja ili ogovaranja
<i>Etcì, etcì ...</i>	kihanje
<i>Coff, coff, ...</i>	kašljanje (uporaba u stripu) ¹⁶ prema engleskom <i>to cough</i> — kašljati
<i>Zzzzzz ...</i>	zvuk spavanja ili zujanja insekata
<i>Ronf, ronf ...</i>	zvuk hrkanja (uporaba u stripu) prema francuskom <i>ronfler</i> — hrkati
<i>Grrr ...</i>	ljutnja, prijetnja, režanje
<i>Glu, glu, glu, ...</i>	zvuk gutanja tekućine
<i>Chomp, chomp, ...</i>	zvuk glasnog mljaskanja (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to chomp</i> — mljaskati
<i>Clap, clap, ...</i>	zvuk pljeska (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to clap</i> — pljeskati
<i>Sigh, ...</i>	uzdah (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to sigh</i> — uzdisati
<i>Sob! ...</i>	jecaj, zastajanje daha u grlu (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to sob</i> — jecati, ridati
<i>Brrrr...!</i>	cvokotanje od zime
<i>Mumble, mumble, ...</i>	brundanje, razmišljanje uz tiho mrmljanje (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to mumble</i> — gundati, mrmljati
<i>Smack, ...</i>	zvuk poljupca (uporaba u stripu) prema engleskom <i>to smack</i> — cmoknuti usnama
<i>Sniff, sniff</i>	njuškanje (za ljude, ali češće za životinje) prema engleskom <i>to sniff</i> — njuškati u talijanskom je u uporabi i glagol <i>sniffare</i> (udisati drogu)
<i>Bum, ...</i> <i>Boom, ...</i>	zvuk predmeta koji je pao s treskom, zvuk pucnja (češće u stripu) zvuk eksplozije, pucnja

¹⁶ Odabir citiranog korpusa dio je ispisa iz većeg broja primjeraka stripa za djecu *Topolino*, koji je talijanski prijevod stripa Walta Disneya.

Ideofoni	Značenja
<i>Pum, patapum patapumfete</i>	zvuk pada (čest u govoru s djecom)
<i>Patatrac!</i>	pad uz tresak i lomljavu
<i>Bang!</i>	udarac po tvrdom, često metalnom predmetu, pucanj (uporaba u stripu)
<i>Tap, tap, tap, ...</i>	zvuk koraka
<i>Toc, toc, toc, ... Knock, knock, ...</i>	kucanje na vratima (u stripu) kucanje, prema engleskom <i>to knock</i> — kucati, lupati
<i>Pfffff ...!</i>	puhanje (vjetra, stroja, osobe)
<i>Zac, zac, zacchete!</i>	zvuk škara
<i>Drrrin, drrrin, ...! Rring, rring!</i>	zvuk zvonca (na ulaznim vratima, telefona, itd.) zvuk zvonca (u stripu) prema engleskom <i>to ring</i> — zvoniti
<i>Din, don! Ding, dong! Dong, dong!</i>	zvuk zvona zvuk zvona (u stripu), prema engleskom zvuk zvona
<i>Tic—tac ...</i>	zvuk sata, kucanje sata
<i>Plop, plop, plop! Plop, flop!</i>	kapanje vode u velikim kapima zvuk mekog pada na površinu
<i>Scrank! Scrac! Crash!</i>	udarac uz lom (u stripu) škripa poda (u stripu) tresak, prasak (u stripu) prema engleskom <i>crash</i> — tresak, prasak, lom
<i>Zoom! Zuum!</i>	zvuk naglog pokreta pri bijegu, okret u suprotnom smjeru, prema engleskom <i>to zoom</i> — naglo, strmo se uspeti (za zrakoplov) (u stripu)
<i>Zump ... zump!</i>	skakanje, zvuk uz pokret (u stripu) prema engleskom <i>to jump</i> — skakati

Ideofoni	Značenja
<i>Rrrrrrr!</i>	zvuk motora
<i>Trrrr... brrrr ...</i>	zvuk prometa
<i>Trrrrt..., brrrt</i>	motor u kvaru (u stripu)
<i>Wroom!</i>	naglo pokretanje motora (u stripu)
<i>Ciuf... ciuf!</i>	parna lokomotiva u pokretu
<i>Clic ...!</i>	zvuk prekidača, fotografskog aparata, brave
<i>Bip! bip! bip!</i>	signalni zvuk
<i>Cin ... cin!</i>	kucanje čašama pri nazdravljanju

Glasanje životinja, onomatopeje

<i>Bau, bau!</i>	lajanje	glagol: <i>abbaiare</i>
<i>Grr, grr, ...</i>	režanje	glagol: <i>ringhiare</i>
<i>Arf, arf, ...</i>	veselo lajanje (u stripu)	
<i>Yap, yap, ...</i>	glasanje štenadi, štektanje (u stripu)	
<i>Miao! ...</i>	mjaukanje	glagol: <i>miagolare</i>
<i>Ron... ron!</i>	mačka koja prede; prema francuskom	<i>ronronner</i>
<i>Muuu... muuu!</i>	mukanje	glagol: <i>muggire</i>
<i>Bee... bee!</i>	blejanje (ovca, koza)	glagol: <i>belare</i>
<i>Ui... ui...</i>	glasanje kunića	glagol: <i>squittire</i>
<i>Grunf... grunf!</i>	roktanje	glagol: <i>grugnire</i>
<i>Gre... gre!</i>	kreketanje	glagol: <i>gracidare</i>
<i>Cri... cri!</i>	cvrčanje cvrčka	glagol: <i>cantare</i>
<i>Iiih! ... Iiih!</i>	rzanje	glagol: <i>nitrire</i>
<i>Coccodé!</i>	kokodakanje	glagol: <i>schiamazzare</i>
<i>Chicchirichí!</i>	kukurijekanje	glagol: <i>cantare</i>
<i>Pio... pio!</i>	pijukanje pilića	glagol: <i>pigolare</i>
<i>Glu... glu!</i>	pućpurikanje	glagol: <i>gorgogliare</i>
<i>Qua ... qua!</i>	gakanje	glagol: <i>schiamazzare</i>

Iz kratkog prikaza uzvika, ideofona i onomatopeja jasno je da su granice među njima katkad teško odredive. Riječ je o sintaktički nezavisnim elementima sa značenjem rečenice. Njihova transkripcija u pismu često ne slijedi pravila grafije u talijanskom jeziku. Ponavljanje istog samoglasnika ili suglasnika (*brrr, drrrrin*) označava duljinu i jačinu izgovora. Pojavljuju se grafemi koji se ne koriste u talijanskoj grafiji (*k, y, w*), česte su i neobične suglasničke skupine na početku (*kn*) ili na kraju riječi (*sh, nk, ng, ck, nf, ff*, itd.). Mnogi se od navednih primjera pojavljuju vrlo često u stripovima za djecu. U stripu nailazimo na velik broj ideofona, uzvika i onomatopeja koji su izravno preuzeti iz engleskog jezika, a

samo su pokatkad grafijski prilagođeni prema engleskom izgovoru (npr. *zuum, coff*). Pojavljuju se i različite grafijske varijante istog zvuka, što autorima i prevoditeljima daje mogućnost za inovacije. Zvučni se efekti u stripu često bilježe i veličinom, oblikom, bojom slova i njihove pozadine. Osim zvuka, često izražavaju i pokret, miris, okus.

Mogli bismo se zapitati je li to područje istraživanja korisno i primjenjivo i u nastavi talijanskog kao stranog jezika. Današnji svijet upućen je na nove oblike priopćavanja u kojima zvuk, slika, strip postaju dio života. Zbog svoje učestalosti ti elementi moraju naći svoje mjesto u nastavi materinskoga i stranoga jezika. Prepoznati i razumjeti značenje uzvika, ideofona i onomatopeja znači proširiti komunikacijsku kompetenciju novim afektivnim izražajnim elementima, a to znači proširiti i kulturološke informacije o govoru i ponašanju izvornih govornika.

LITERATURA

- Banfi, E., Sobrero, A.A. (1992). *Il linguaggio giovanile degli anni novanta*. Laterza, Roma-Bari.
- Benesch, H. (1991). *Verlust der Tiefe, Eine psychische Dimension im Umbruch*. Fischer, Frankfurt.
- Battaglia, S., Pernicone, V. (1965). *La grammatica italiana*. Loescher, Torino.
- Cardona, G.R. (1988). *Dizionario di linguistica*. Armando, Roma.
- Coveri, L. (1983). Prospettive per una definizione del linguaggio giovanile, u G. Holtus, E. Radtke, *Varietätenlinguistik des Italienischen*, Tübingen, str. 134—141.
- Dardano, M., Trifone, P. (1990). *La lingua italiana*. Zanichelli, Bologna.
- Devoto, G., Oli, G.C. (1988). *Nuovo vocabolario illustrato della lingua italiana*, Vol. I e II, Felice Le Monnier, Firenze.
- Mioni, A.M. (1992). Ideofoni e interiezioni nel mondo dei fumetti, u *Il linguaggio giovanile degli anni novanta*, priredili E. Banfi i A.A. Sobrero, Laterza, Roma-Bari, str. 87—97.
- Moretti, M., Consonni, D. (1976). *Nuova grammatica italiana per la scuola media*. Torino.
- Palazzi, F. (1974). *Nuovissimo Dizionario della Lingua Italiana*. Fratelli Fabbri, Milano.
- Poggi, I.P. (1981). *Le interiezioni: studio del linguaggio e analisi della mente*. Boringhieri, Torino.
- Radke, E. (1993). Varietà giovanili, u *Introduzione all'italiano contemporaneo, La variazione e gli usi*, priredio A.A. Sobrero, Laterza, Bari, str. 191—235.
- De Saussure, F. (1968). *Cours de linguistique générale*. Payot, Paris.
- Serianni, L. (1994). *Grammatica italiana, italiano comune e lingua letteraria*. Utet, Torino, II Ed.
- Simeon, R. (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Sobrero, A.A. (1992). Varietà giovanili, come sono, come cambiano, u *Il linguaggio giovanile degli anni novanta*, priredili E. Banfi i A.A. Sobrero, Laterza, Roma-Bari, str. 45—58.

INTERIEZIONI, IDEOFONI E ONOMATOPEE IN ITALIANO

Riassunto

L'accresciuto interesse della linguistica per lo sviluppo e per i cambiamenti nella struttura della comunicazione informale stimola le ricerche sulle frontiere tra il parlato articolato e i suoni inarticolati, che spesso accompagnano la comunicazione orale. Nella comunicazione orale, in particolar modo tra i giovani, la semplificazione dell'enunciato sul piano sintattico, provoca spesso un aumento considerevole degli elementi paralinguistici, cinesici e prossemici, con largo uso delle interiezioni, degli ideofoni e delle onomatopee.

Siccome le grammatiche tradizionali della lingua italiana spesso non dedicano un giusto spazio a questi elementi del parlato informale, il nostro articolo, attraverso un'analisi delle funzioni, delle frequenze e del loro valore semantico, cerca di mettere in risalto la loro importanza nel sistema linguistico dell'italiano.

Le interiezioni e gli ideofoni, elementi sintatticamente indipendenti, fanno parte delle parole grammaticalmente invariabili, mentre le onomatopee si inseriscono spesso nel corpo della frase e possono essere anche variabili. La loro trascrizione grafica può soltanto in parte presentare tutto il valore fonico dell'enunciato orale e perciò rimane generalmente arbitraria. Spesso non segue né le regole fonologiche né quelle grafiche dell'italiano.

Nei fumetti sono state riscontrate molte forme nuove, prestiti diretti dall'inglese o da altre lingue. Questo fatto da un lato apre delle prospettive nuove alla ricerca linguistica sui contatti tra le lingue, e dall'altro aumenta le scelte operative nell'uso della lingua.

Data la loro frequenza, questi elementi dovrebbero far parte sia della ricerca linguistica sia dell'insegnamento delle lingue (materna e straniera) perché allargano le frontiere dell'espressività e informano sulla cultura.

INTERJECTIONS, IDEOPHONES AND ONOMATOPOEIA IN ITALIAN

Summary

A growing interest in contemporary linguistics in language development and change in informal oral communication has initiated investigations into the borderline between articulated speech and inarticulate sounds. In informal oral communication, particularly by young people, the often simplified syntactic structure of the linguistic message is accompanied by paralinguistic, kinesthetic and prosemic elements that make use of interjections, ideophones and onomatopoeia.

Analyzing the functions, frequency and semantic values of the most frequent interjections, ideophones and onomatopoeia in informal communication in Italian, the article points to their relevance for studying the linguistic structure of the Italian language, specifically keeping in mind that these elements have been paid insufficient attention in traditional Italian grammars. Interjections and ideophones, being syntactically independent elements in the sentence structure, are invariable parts of speech, while onomatopoeia are frequently incorporated in the sentence and can be considered variable parts of speech as well. Their graphemic transcription can only partly reflect the phonological value of the utterance and is, thus, most often arbitrary and does not always follow the phonological or the graphemic rules of the Italian language.

In children's comic strips, new forms taken over from English or other foreign languages abound, which motivates linguistic investigations of the new language contacts, as well as increases linguistic choices with new expressive devices.

Since they are rather frequent, these elements ought to be represented in research and in both mother tongue and foreign language teaching. They contribute significantly to linguistic expressiveness and to insights into new cultural phenomena.